

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 31^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1934

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Ο κ. **Friedrich Hiller von Gaertringen**, ἀντεπιστέλλον μέλος, ἐκλέγεται ξένος ἑταῖρος τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τῷ προσεχεῖ ἑορτασμῷ τῆς ἑβδομηκονταετηρίδος του.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καταθέτει τὰ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἀποσταλέντα συγγράμματα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ. — **Les manuscrits médicaux inédits d'Adamant Coray. — II. — Anciens textes médicaux grecs, par Aristote P. Kousis.**

Complétant la série des manuscrits médicaux inédits de Coray, dont j'ai exposé la première partie à l'Académie d'Athènes (séance du 7 décembre 1933)¹, je passerai aujourd'hui à ses travaux relatifs aux anciens textes médicaux grecs.

Ces œuvres écrites de la main de Coray sont au nombre de deux; elles sont contenues dans le N° 468 de la Bibliothèque de Coray à Chio. La première d'entre elles se compose de 11 pages et de notes en 3 pages; elle porte le titre «Γαληνοῦ, εἰς τὸ περὶ χυμῶν τοῦ Ἱπποκράτους ἢ περὶ χυμῶν» avec la remarque suivante en latin: «Ex codice Regio Parisiensi N° 2156 collatione cum alio codice regio Parisiense N° 2158». En voici le texte:

---

¹ *Praktika*, 8, p. 371.

ΓΑΛΗΝΟΥ

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΧΥΜΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ἢ ΠΕΡΙ ΧΥΜΩΝ

[Pag. 1] Ὅπερ ἐν κόσμῳ στοιχεῖον, τοῦτο ἐν ζῴοις χυμός, ὥσπερ δὴ καὶ ἐν χρόνῳ καιρός οὐ παντελεῖ ταυτότητα ἢ ὁμοιότητα ἔχοντα· ἀλλὰ μὲν ταῦτα ταῖς δραστικαῖς τε καὶ παθητικαῖς ποιότησιν, αἷς ταῦτα τό εἶναι ἔχειν, καὶ σύνθετα τε ἐστί, καὶ ἀρχαὶ τῶν ἐν ἡμῖν, διεννηνοχότα δὲ ἀλλήλων, καὶ πολλοῖς μὲν ἄλλοις, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασιν. Αὐτίκα γὰρ στοιχεῖα μὲν ὁ κόσμος, ἐξ ὧν ἀήρ τε καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆ· καιροὶ δὲ δι' ὧν ὁ χρόνος, ἔαρ καὶ θέρος, καὶ χειμὼν καὶ φθινόπωρον· χυμοὶ δὲ χολή καὶ αἷμα φλέγμα τε καὶ ἡ μέλαινα, ἐξ ὧν τὰ ζῷα συνέστηκε καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὑγρότητι δὲ πάντα συγκέκερται καὶ θερμότητι, ξηρότητι καὶ ψυχρότητι· αἷμα γάρ, καὶ ἀήρ, καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ ἔαρ, ὑγρὰ καὶ θερμὰ, καὶ ἄλλος ἄλλως περὶ τοῦ ἀέρος δοκῇ· χολῶν δὲ ἡ ξανθή, καὶ θέρος, καὶ πῦρ, θερμὰ καὶ ξηρὰ· μέλαινα δὲ [pag. 2] καὶ γῆ καὶ φθινόπωρον, ξηρὰ καὶ ψυχρὰ· φλέγμα δὲ καὶ ὕδωρ, ἀλλὰ δὴ καὶ χειμὼν ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ. Ἐνοῦται δὲ καὶ πρὸς ἑαυτὰ χυμός καὶ στοιχεῖον καιρός, καὶ δίσταται· ἀήρ γὰρ καὶ πῦρ διενήνοχε τῇ ξηρότητι καὶ ὑγρότητι, ἐνοῦται δὲ τῇ θερμότητι· πῦρ δὲ καὶ γῆ τῇ ψυχρότητι καὶ θερμότητι, ξηρὰ δὲ πάντως ἀμφοτέρω· ὥσπερ γῆ καὶ ὕδωρ ψυχρὰ, δίσταται δὲ ξηρότητι καὶ ὑγρότητι, ὕδωρ τε καὶ ἀήρ καὶ ὑγρὰ, θερμότητι δὲ καὶ ψυχρότητι διαφέρετον, οὕτω καὶ χυμοὶ καὶ καιροὶ συνίστανται καὶ ἀλλήλων δίστανται, καὶ τὴν καλουμένην φίλεχθρον μίξιν ἀποτελεῖ. Ἀλλὰ τὰ μὲν στοιχεῖα τὰ αὐτὰ πάντως εἰσὶ, καὶ ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ ἕκαστον μένει τόπων, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλα μεταβολῇ τὴν διαμονὴν ἔχει καὶ τῇ ἀναλόγῳ τροφῇ προνοητικῶ τινα λόγῳ τρεφόμενον· καὶ καιρός ὡσαύτως ταῖς πρὸς νότον καὶ βορρᾶν τοῦ ἡλίου κινήσει γίνεται τε καὶ λέγεται· χυμοὶ δὲ οὐχ ὡσαύτως, οὐδ' οἱ αὐτοὶ πάντες εἰσὶν, ἀλλὰ διενήνοχεν ἀλλήλων καὶ τόπων καὶ χροσῶ, καὶ δυνάμει, συστάσει [pag. 3] τε καὶ ποιότητι. Καὶ μεταβάλλει μὲν ἀνάγκη καὶ τοὺς χυμοὺς, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ στοιχεῖα μεταβάλλει πρὸς ἀλλήλα, οὐκ αἰεὶ δὲ τὸν αὐτὸν διατηρεῖν τρόπον τῆς μεταβολῆς, οὐδ' ἐπίσης αὖξιν αὐτοῦς· ἀλλ' ἐνίοις μὲν ἀπὸ τοῦ γεώδους εἰς τὸν ὕδατῳδὴ τάξει τινί, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς τὸν ἀερῳδῇ, ἀπ' οὗ εἰς τὸν πυρῳδῇ γίνεται ἡ μεταβολή· ἐνίοις δὲ ἀτάκτως ἀπὸ τοῦ φλέγματος εἰς ξανθὴν, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος εἰς τὴν μέλαιναν. Μαρτύρια δὲ τοῦ λόγου, τὸ γεῶδες αἷμα καὶ μελαγχολικόν, τό τε ἀλυκὸν φλέγμα, ἐγγύς που τῆς ἰσατῶδους τυγχάνον χολῆς, καὶ ραδίως εἰς αὐτὸν μεταβαλλόμενον, φαίνεται δὲ καὶ φλεγματοῦδης χολῆ καὶ μυξώδης, καὶ αἷμα τοιοῦτον, καθάπου καπὶ τῶν ὕδαλέων καὶ καχεκτικῶν, ὥσπερ δῆτα καπὶ τῶν θερμοτέρων καὶ ξηροτέρων ἀμιγῆς ξανθῇ· καὶ τούτων αὐτῶν ἀπεπτησάντων ἡ πρᾶσώδης ἐμουμένη τε καὶ διαχωρουμένη φαίνεται. Τῇ μὲν οὖν τάξει τῶν μεταβολῶν καὶ ἡ τάξις πρόοις τῆς ἐπικρατήσεως· τοῦναντίον δὲ τοῖς με κατ' αὐτὴν μεταβάλλουσιν. Αὖξιν δὲ ἄλλῃ ἄλλος ἄλλοτε χυμός, κράσει καὶ ὥρᾳ καὶ χώρᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ διαίτῃ γεννώμενος [pag. 4] ὥσπερ ἅπαντες τεταγμέναις περιόδοις καὶ καιροῖς τοῖς ἑαυτῶν γεννώμενοί τε καὶ ἐπίδοσιν ἔχοντες. Θέρει γὰρ αὖξιν πικρά, ἡλικίᾳ δὲ καὶ κράσει καὶ διαίτῃ παραπλησίᾳ, καὶ μάλιστα ἔτι τε καὶ τοῖς ἔξωθεν· καὶ γὰρ καὶ φροντίδες, καὶ θυμός, καὶ λύπαι, καὶ πόνοι, καὶ γυμνασία, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἀσιτία, καὶ ἔνδεια, πλείονα τὸν τῆς ξανθῆς χολῆς ἀθροίζουσι χυμόν· ὥσπερ δῆτα

Ἐκδ. Κῆν: 5 ἔχει, καὶ συντεθέντα ἐστί, 6 καὶ αὐτοῖς ὀνόμασιν, 9 ξηρότητι γε, 10 γὰρ μὲν, ἄλλοι, 13 καὶ καιρός, 16 τῇ θερμότητι, ὕδωρ καὶ ἀήρ, ὑγρὰ μὲν, 17 ἀποτελοῦσιν, 18 ἐπὶ τῷ αὐτῷ, 19 τρεφόμενων, 20 γίνεται τε καὶ, 21 διεννηνόχασιν, χροσῶ, 22 μεταβάλλειν, 23 μεταβάλλειν, 24 αὖξιν, ἐνίοις. 27 τὸ ἀλυκόν, 28 αὐτόν, 29 καθάπερ, 31 πρόεισι, 32 τοῖς κατ' αὐτήν, 35 παραπλησία, 36 λύπαι, γυμνάσια,

- ὑπνοὶ καὶ ὑδροποσίαι, καὶ τῶν θαλασσίων καὶ τῶν ὑγροτέρων πάντων καὶ παχυμερῶν καὶ γλίσ-
 χρων ἐδωδὴ τὸν φλεγματικόν· κρέα τε καὶ πτηνῶν σάρκες, καὶ ψά, εὐπεπτα πάντα καὶ εὐχυμα,
 τὸν αἱματικόν, εἰ μὴ που τις ἰδιότης μεταπρέπει τὸ προσφερόμενον· ὥσαύτως καὶ τὸν μελαγχο-
 λικόν. Ἀλλὰ δὴ καὶ συμπεπλεγμένως, καθὼς καὶ ὅτε συμπεπλεγμέναις χρώμεθα ταῖς τροφαῖς,
 5 καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔπεται. Αὕξει δὲ μεираκίῳ μὲν τὸ αἷμα, διὸ καὶ χαρίεις οἱ τοιοῦτοι, καὶ μανι-
 κῶς περὶ τὸ παῖζειν διακείμενοι· χολή δὲ τῷ νεανίσκῳ, ὀργίλον αὐτὸν καὶ θυμώδη καὶ πικρίαν
 παρασκευάζουσα· [pag. 5] τῷ ὑπερήβῳ δὲ μέλαινα, χεῖριστος οὗτος χυμός, καὶ ὅπου ἂν ὀρμήσῃ,
 δυσκάθεκτος τυγχάνων καὶ δυσμετάστρεπτος, ὑφαλόν τε τὴν ἑαυτοῦ ἡλικίαν καὶ μνησίκακον,
 10 καὶ πῶς καὶ δυσδιόρθωτον ἐργαζόμενος· ἔτι δὲ καὶ τῷ γέροντι φλέγμα· νωθρὰ ἡλικία αὕτη καὶ
 ληθαργική, καὶ κωματώδης, ὑγρὰ γάρ καὶ ψυχρὰ, ὥσπερ ἡ παρηβῶσα ξηρὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ
 ἡ μεираκιώδης θερμὴ καὶ ξηρὰ, καὶ τῶν νεανίσκων ἡ τοῦ ἀναλογούντος χυμοῦ καὶ ἀμείνωνος.
 Τόπος δὲ αὐτῶν γεννήσεως τε καὶ διαμονῆς καὶ κινήσεως, αἵματος μὲν ἦπαρ καὶ φλέβες, καὶ
 ἀμρότεροι τῶν ρινῶν ξανθῆς δέ, κύστις ἡ ἰδία καὶ περὶ τὸ ἦπαρ, καὶ δι' ὧτων, ὅπερ καὶ φαίνε-
 15 ται· φλέγματος δὲ στόμαχος καὶ ψόαι, καὶ διὰ στόματος, ὥσπερ τῆς μελαίνης ὑπὸ τὸ ἦπαρ καὶ
 σπλῆνα καὶ δι' ὀφθαλμῶν ὥσπερ λέγεται. Χροαὶ δὲ αὐτῶν, αἵματος μὲν ἐρυθρὰ, φλέγματος δὲ
 λευκή. Ξανθῆς δὲ εἶδη ἑπτὰ· ἡ μὲν γὰρ τίς ἐστι ξανθή, ἥτις καὶ στοιχειώδης λέγεται, ἡ δὲ ὠχρὰ,
 ἡ δ' ἐρυθρὰ, ἡ δὲ πρασώδης, ἡ δὲ λεκινθώδης, ἡ δὲ ἰώδης, ἡ δὲ ἰσατώδης. Μελαίνης τὸ ἐλαιῶδες
 χρῶμα οἰκεῖον, καὶ τοῦθ' ὅπερ λέγεται μέλαινα. Ἔστι δὲ [pag. 6] καὶ κατὰ τὴν γεῦσιν τὸ αἷμα
 γλυκύν, πικρὰ ἡ ξανθή, καὶ ὀξεῖα ἡ μέλαινα. Τὸ δὲ φλέγμα ἅποιον μὲν πρῶτως, εἶθ' ἄλυκόν, εἴτ'
 20 ὀξύ, καὶ προσέτι γλυκύν. Εἰσὶ δὲ καὶ τῆς μελαίνης τέσσαρες αἱ διαφοραὶ· ἡ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀπὸ τῆς
 τρυγίας τοῦ αἵματος, ἡ δὲ ἐξ ὑπεροπτήσεως τῆς ξανθῆς, ἡ δ' ἀσφαλτώδης, διὰ τὸ στίλβειν
 ἀσφάλτου δίκην, ἡ δὲ . . . . . Ἔστι δ' ἐπὶ τούτοις τὸ θ' αἷμα, τὸ τε φλέγμα παχέα τὴν
 σύστασιν καὶ ἡ μέλαινα· λεπτὴ δὲ καὶ κούφη καὶ ἀνωφερῆς ἡ ξανθή, ὥσπερ οἱ ἕτεροι δύο χυμοὶ
 βαρεῖς· τὸ δὲ αἷμα μεσάζει τῷ μετέχειν θερμότητος. Ἔοικε δὲ τὴν ὑγίαν χαρακτηρίζεσθαι τῇ
 25 τούτων ἰσότητι τε καὶ συμμετρότητι· ἐνδεόντων δὲ αὐτῶν, ἡ πληθυνόντων παρὰ τὸ δέον, ἡ
 ποσότητι, ἡ ποιότητι, ἡ τόπων μεταστάσει, ἡ συμπλοκῇ ἀτάκτῳ, ἡ σῆψει κακωθέντων αἱ νόσοι
 συμβαίνουσιν· ὥσπερ καὶ λέγεται τὰς νόσους συμβαίνειν τῇ τῶν χυμῶν ἀμετρίᾳ, καθὰ καὶ τὴν
 ὑγίαν ἐπ' ἀνέρχεσθαι ἀφαιρέσει καὶ προσθέσει καὶ προσέτι λεπτότητι καὶ παχύτητι τῶν χυμῶν,
 καὶ ἁπλῶς τῇ εὐκρασίᾳ καὶ συμμετρίᾳ αὐτῶν, ὡς ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν τῷ [pag. 7] Ἴππο-
 30 κράτει ἄριστα λέγεται· χυμοὺς τοὺς μὲν ἐξῶσαι, τοὺς δὲ εὐθεῖναι, λεπτύναι, κατακεράσαι, τῇ δὲ
 μὲν, τῇ δὲ μή, κατὰ γάρ τοι τὴν αἰτίαν τὴν παθέων, τὴν ἀκολουθίην τῶν βοηθημάτων πορίζον-
 ται. Χρὴ γὰρ ἀκριβῶς εἶναι κεκραμένους ποιότητι, καὶ ἴσους ποσότητι τοὺς χυμοὺς, ἵν' ὑγεία
 τε διαμένῃ καὶ μὴ οὕσα ἐπανελεύσῃται· ὅθεν καὶ τῆς ὀνομασίας ἔτυχον ὄντως χυμοὶ, παρὰ τὸ
 35 δέδεικται. Ἐπειδὴ ἡ νόσος γένος εἰς διάφορα εἶδη διαιρουμένη, ἀνάγκη τὰς διαφορὰς ἀπὸ τινων
 διαφόρων αἰτίων προβαίνειν· αἷτια δὲ χυμοί, καὶ συμπτώματα, τὰ μὲν τοῖς ἔξωθεν ἐπισυμβαίνου-
 σιν, οἱ δὲ τοῖς αὐξήσεσι καὶ μειώσεσιν, ἐπὶ τε ἡλικίαις, καιροῖς, καὶ διαίταις καὶ κράσεσιν ἐξαλ-

Ἔκδ. Κῦην: 1 καὶ ἡ τῶν, 2 καὶ εὐπεπτα, 4 καθὼς καὶ ὅτε, 5 χαρίεντες, 6 πικρόν,
 9 ἐστὶ δὲ καί, αὐτή, 11 θερμὴ καὶ ὑγρὰ, ἀναλογούντος. 11 χροαί, 17 λεκινθώδης, 22 ἡ δὲ
 αἱματώδης, τότε, 24 ὑγίαν, 28 ὑγίαν, καὶ λεπτότητι 30 εὐθεῖναι, λεπτύναι, τῇ μὲν,
 31 τῶν παθῶν, 32 κεκραμένους, 32 ὑγεία 35 ἐπεὶ δέ, 36 διαφορῶν αἰτίων, αἷτια,
 37 ἡλικίας, διαίτης,

λαττόμενοι, ὡς προεῖρηται. Τοῦτο δὲ καὶ Ἱπποκράτης σημαίνειν ἔοικεν, ἄλλους κατ' ἄλλην ὥραν ἀνθεῖν τε καὶ δυναστεύειν τοῖς σώμασι χυμούς, καὶ τὰ χρώματα διάφορα εἶναι λέγων τοῖς ἀνθρώποις κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἐν τῇ κράσει δυναστευόντων χυμῶν, καὶ τὰ νοσήματα κατὰ τὴν τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ φύσιν πεφυκότα [pag. 8] γίνεσθαι. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἐν προοιμίῳ τοῦ περὶ χυμῶν, τὸ χρῶμα, φησί, τῶν χυμῶν, ὅπου οὐκ ἔστι ταραχὴ αὐτῶν, ὥσπερ τῶν ἀνθῶν, κατ' ἐπικράτειαν τῶν χυμῶν, εἶωθεν ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν ἡλικιῶν ὑπαλλάττεσθαι τοῖς ἀνθρώποις. Καθάπερ ἄρα καὶ τὰ ἥθη τῆς ψυχῆς ἡθοιοιοῦσι γὰρ οἱ χυμοὶ καὶ ταύτην καὶ τὸ αἷμα ἰλαρωτέραν ἀπεργάζεται, ἡ δὲ ξανθὴ ὀργιλωτέραν ἢ θρασυτέραν, ἢ γοργωτέραν, ἢ καὶ ἀμφοτέρα, τὸ δὲ φλέγμα ἀργωτέραν καὶ ἡλιθιωδεστέραν, ἡ δὲ μέλαινα ὀργιλωτέραν καὶ ἰταμωτέραν, ὑπαλλάττεται δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἥθος καὶ ἐν ταῖς νόσοις πρὸς τὸ εἶδος τοῦ περιτεύοντος χυμοῦ, ὡς ἐπὶ τῶν παρακοπῶν ὅσαι γὰρ αὐτῶν εἰσὶν ἀφ' αἵματος, μετ' ὧδῆς προσπίπτουσί τε καὶ γέλωτος, ὅσαι δ' ἀπὸ ξανθῆς θρασύτεροι καὶ πικρότεροι. Διὰ τοῦτο καὶ Ἱπποκράτης φησὶν, αἱ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι παραφροσύναι ἀσφαλέστεραι, αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς ἐπισφαλέστεραι, σπουδὴν τὴν θρασύτητα λέγων. Ὅσαι δ' αὖ ἀπὸ μελαίνης, σκυθρωπότεραι καὶ σιωπηρότεραι καὶ ἀστειότεραι, ὅσαι δ' αὖ ἀπὸ φλέγματος, ληρώδεις κοὶ ἀστανάινοντες. [pag. 9] Καὶ ἀλλαχθῇ αὐτὸς μαρτυρεῖ, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐπιδημιῶν φησί· Σιλινοῦ μὲν παρακόψαντος μετ' ὧδῆς καὶ γέλωτος, ἐπὶ δὲ Φιλίσκου, ἐν τῇ τρίτῃ ἐπιδημίᾳ γενέσθαι θρᾶσειαν τὴν παρακοπήν· ἑξεμάνῃ γάρ, φησί, περὶ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, ξανθὴ γὰρ ἦν ἡ πρόφασις τῆς νόσου. Ἐν Κυζικῇ δὲ τὰς διδύμους θυγατέρας τεκοῦσαν μανῆναι φησὶν, εἶναι δὲ σκυθρωπὸν καὶ δύσθυμον τὸ εἶδος τῆς παρακοπῆς· σιωπῶσα γὰρ ἦν καὶ οὐδενὶ πυθομένη· μέλαινα δὲ ἦν ἡ αἰτία τῆς νόσου. Πιθίωνα δὲ τὸν παρὰ τὸ τῆς γῆς ἱερὸν οἰκοῦντα χώρον γενέσθαι μανέντα· φλεγματική δὲ ἦν ἐκεῖ ἡ πρόφασις τοῦ πάθους. Ἐπὶ τούτοις δεῖ καὶ τὸν θεραπεύοντα τὰς ποικιλίας τῶν σωμάτων, προγινώσκειν τὰς αἰτίας αὐτῶν ἦν γάρ τις, ὡς Ἱπποκράτης λέγει, τὴν αἰτίαν τοῦ νοσήματος εἰδοίη, οἷός τ' ἂν εἴη τὰ ξυμφέροντα προσάγειν τῷ σώματι, ἐκ τῶν ἐναντίων ἰστάμενος τῷ νοσήματι. Καὶ ἐν τῷ περὶ νόσων ὅταν περιήσιν ὡς ἐθέλοιεν, ἐρωτᾶν τε ὀρθῶς καὶ ἐρωτώμενος ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἀντιλέγειν ὀρθῶς, [pag. 10] καὶ ἐνθυμέεσθαι χρή, τῇ μὲν, ἀφ' ὧν αἱ νοῦσοι γίνονται τοῖσιν ἀνθρώποις πᾶσι. Γνωρίζονται τοίνυν αἱ τῶν νοσημάτων προφάσεις πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἡλικίας· εἰ γὰρ μειράκιον τὸ νοσοῦν, μάλιστα ἂν ἀφ' αἵματος νοσοίη, ὡς γε ἀνωτέρω δεδήλωται, καὶ ἐξῆς ὁμοίως. Δεύτερον ἀπὸ τῶν ὥρῶν· εἰ γὰρ ἑαρινὴ ἡ ὥρα, αἷμα μάλιστα τὸ λυτοῦν. Τρίτον ἀπὸ τῆς διαίτης· τῶν γὰρ βρωτῶν καὶ ποτῶν ἄλλο ἄλλου χυμοῦ ποιητικόν ἐστι καὶ τοῖς οἰνοφυλγίαις καὶ ἀδδυφαγίαις αἱματικάι διαθέσεις παρέπονται. Οὕτω δὲ ἔγνω Ἱπποκράτης τὸν Σειλιανόν, ἐκ πότου μαθὼν αὐτὸν νενοσηκότα, καὶ τὴν τοῦ κηπουροῦ γυναῖκα, κρύψεως γεγεννημένης αὐτῇ ἐπιμηνίων· ἀφθονον γὰρ εἶχε τὴν πολυφαγίαν. Τέταρτον ἀπὸ τῆς χώρας, εἰ γε θερμῇ, θερμότερα προξενούσα πάθη. Πέμπτον ἀπὸ τῶν ἐξανθημάτων· τὰ γὰρ ἐρυθρὰ καὶ στρογγύλα, αἱματώδη, καὶ ἄλλως ἄλλα· ὥσπερ ἐν ἀφορισμοῖς δεικνυσιν, ἰδρωτήρια ἕαρος γινόμενα λέγων, ὡς ἀφ' αἵματος καὶ χολῆς ὄντα. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ χρώματος, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ χυμοῦ ἐπικράτεια, οὕτω καὶ τοῦ [pag. 11] νοσήματος διαγιγνώ-

Ἐκδ. Κῦην : 1 ἐξαλλαττόμενοι, 9 ἡλιθιωτέραν, 11 ἐφ' αἵματος, 12 θρασύτεραι καὶ πικρότεραι, 15 ἀσταταίνουσαι, 16 ἀλλαχῇ, Σειλήνου, 17 θρᾶσειαν, 19 διδύμου, τικτούσας, σκύθρωπον, 20 οὐδενός, 22 ἐκεῖνη πρόφασις, 23 τῶν νοσημάτων, 25 νοῦσων ὅς ἂν περὶ ἰήσεως ἐθέλῃ, ἐρωτῶντι, 26 ὀρθῶς ἐνθυμέεσθαι, ὀρθῶς ἐνθυμέεσθαι, χρή τάδει 28 πρῶτον ἀφ' ὧν, 31 ἀδδυφαγίαις, 32 οὔτω διέγνω, Σειληνόν, ποτοῦ, 33 κηπουροῦ, 34 θερμότερα, 36 ἕαρος καὶ θερμούς γινόμενα,

σκεται. Ἔτι δὲ καὶ αὕτη οὐδὲ ἦττον τῶν μεγίστων διαγνώσεων ἀκριβεστάτη, καὶ Διογένει, καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ σοφοῖς, ὥς μαντική τις νομιζομένη· πολὺν γὰρ οἱ ἄνδρες ἐκείνοι περὶ χρωμάτων ἐποιήσαντο λόγον, ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν καὶ τὰ νοσήματα μερίζόμενοι, ἐρυθρόχρους τε τοὺς αἱματώδεις, καὶ πυρόχρους οἷς ὁ πικρὸς πλεονάζει χυμός, καὶ μελανόχρους οἷς 5 μέλαινα, καὶ λευκόχρους τοὺς φλεγματίας ἀποκαλοῦντες· ἐρυθρόχροά τε καὶ πυρόχροα τὰ ἐπὶ τούτοις νοσήματα, καὶ μελανόχροα καὶ λευκόχροα λέγοντες, οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου τὰ πολλὰ τῆς τέχνης καταλιπόντες μαρτύρια, κἄκεῖνα μᾶλλον, ἢ δύναται τοῦ νοσήματος τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν παρασχεῖν, τοῖς χρώμασι μόνοις τὴν ἐντελῆ διάκρισιν τῆς ἀσθενείας ἀνέθεντο.

Voici les notes de Coray relatives à ce texte:

Page 1. lin. 3 [du manuscrit de Coray], ἀλλὰ μὲν ταῦτά per transpositionem pro ἀλλὰ ταῦτά μὲν—5 ἔχειν [pag. 1, lin. 3, lin. 5 de la présente publication] malim ἔχει—12, 13, ὁ κόσμος, ἐξ ὧν malim ἐξ ὧν ὁ κόσμος.

Page 2. lin. 4, καιρὸς scrib. καὶ καιρὸς ut in cod. 2158.—10 καὶ ὕγρα: καὶ vacare videtur—13 ἀποτελεῖ malim ἀποτελοῦσιν — 17 καὶ vacare videtur—19, 20, γίνεται τε καὶ λέγεται scrib. γίνονται τε καὶ λέγονται—21 διενήνοχεν scrib. διενήνοχασιν.

Page 3. lin. 1 μεταβάλλει emendo μεταβάλλειν ex cod. 2158—19 πρόϊσι malim πρόεισι — 20 τοῖς μέκα ταυτήν, in binis codd. an τοῖς μὴ κατ' αὐτήν.

Page 4. lin. 7 γυμνασία malim γυμνάσια, in plur., ut passim occurit apud Hipp. et Galen.—14 μετατρέπει malim μετατρέπει; et sic emendandum videtur in Cod. 2158.

Page 5. lin. 3, τὴν ἑωυτοῦ ἡλικίαν, aetatem rc. sibi respondentem, quae erat τῶν ὑπερήβων—9 ἀναλοῦντος in codd. vero 2158 ἀναλογοῦντας ex quibus genuina lectio innotescit ἀναλοῦντος—20 λεκινθώδης malim λεκιθώδης ut passim occurit apud Hipp. atque Galen, ea ec. bilis species, quo colorem ovi lutei τῆς λεκίθου τοῦ ψοῦ refert. vid. Galen.; Comment. in libr. de nat. hom. p. 11.—ibid: addidi ex cod. 2158. ἡ δὲ ἰώδης. Galenus in comm. de nat. hominum p. 12. ὠχροῦς, ξανθοῦς, ἰώδους, μελαίνης, ἐρυθροῦς atque πρασοειδοῦς mentionem facit. sed septem habet in 1. de atrabile tom. 3. p. 358.

Page 6. lin. 8 in utroque cod. desunt aliqua.

Page 7. lin. 3 τὴν παθέων cod. vero 2158 τῶν παθέων—15 ἡλικίας malim ἡλικίας.

Page 8. lin. 16 θρασύτεροι καὶ πικρότεροι scrib. θρασύτεραι καὶ πικρότεραι—22 ἀσταίνοντες malim ἀσταταίνουσαι.

Page 9. lin. 7 διδύμους in cod. 2158 διδύμου mend., — ibid. τεκούσας in utroque codd. malim τεκοῦσαν—10 πυθομένη malim πειθομένη — 13 πάνεντα in utroque emendavi μανέντα: sed videndum [in marg. ms. scr. «sed non satis liquet»] — 15 σωμάτων codd. vero 2158 νοσημάτων rectius—21 περήσιν ὡς ἐθέλοιεν in utroque codd. [in marg. ms. scr. vid. F. [oēs.] p. 690. Not. 1].

Page 10. lin. 11. δὲ ἔγνω cod. vero 2158 διέγνω melius — 12 Σειλιανὸν in utroque — 22 ἐπὶ τοῦ χυμοῦ in utroque.

Page 11. lin. 2 οὐδὲ malim οὐδὲν — 7 ἐρυθρόχρους emendavi ἐρυθρόχροος — 10 ἐρυθρόχροα codd. vero 2158 ἐρυθρόχροα minus recte.

*Ἐκδ. ΚΨΗΝ: 1 ἔστι δέ, οὐδέν, 2 ἐκεῖνο, 5 μέλας, 6 ὅπου, 7 ἀδύναται.

L'œuvre de Galien, dont il est question, ne s'inscrit pas parmi les authentiques et fut éditée en grec pour la première fois en 1557. Dans l'édition de Kühn elle se trouve au tome XIX, p. 485-496; entre ce texte et celui qui est transcrit par Coray, il y a quelques différences que je marque sous le texte.

Le second texte médical grec porte le titre: «Γαληνοῦ, τῶν εἰς τὸ περὶ χυμῶν Ἱπποκράτους ὑπομνημάτων» N° 5491¹ avec la date: *Juillet 1802* et la note suivante en latin: «In hoc comment. loquitur Galenus tome V oper. p. 407, lin. 18²». Ensuite vient le texte complet des trois commentaires qui commence par: «Γαληνοῦ, τῶν εἰς τὸ περὶ χυμῶν Ἱπποκράτους ὑπομνημάτων πρῶτον. Προοίμιον, Διεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους . . . .», et finit par: «περὶ ᾧ συμφερόντως τε καὶ μετὰ δόξης καλῶς δυνάμεθα καταγίνεσθαι».

Le manuscrit se compose de 4 cahiers et de 401 pages, auxquelles faisaient suite en langue latine les «annotationes in Galeni commentarios in librum Hippocratis de humoribus» en 32 pages. Celles-ci forment une partie seulement des notes en marge du manuscrit (jusqu'à la page 72 du texte); néanmoins, elles continuent en marge jusqu'à la fin du texte transcrit, c'est-à-dire jusqu'à la fin du troisième livre des commentaires de Galien (Ed. Kühn, tome XVI, p. 1-488); les ayant transcrites séparément je les ajoute à celles-là à la fin de ma copie. Lors de l'édition je noterai aussi sous

¹ Voir la préface de l'édition KÜHN au tome XVI, pag. IX relative à ce codex: «Idem cum alio ejusdem bibliothecae codice locum habere videtur, e quo verba quaedam Celeb. Coray ad Hippocr. de aëre, aqua et loc. tom. II, pag. 147 attulit, emendavitque. Hic enim codex, N° 5491, signatus, duas affert voces, a Corayo correctas, sic ut emendatione opus non sit». Coray lui-même écrit. «Ce manuscrit, que j'ai cité plus d'une fois, se trouve dans la Bibliothèque nationale, côté 5491».

² Ne trouvant pas à la Bibliothèque de Coray à Chio le manuscrit «Κατὰ Γαληνοῦ ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων», composé de 1069 pages, dont il est question dans son testament (voir A. ΚΟΥΖΗ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς ὡς ἱατρός pag. 29, note 1e) et auquel j'attache une grande importance, et ayant appris pendant mon séjour dans l'île, que des manuscrits de Coray se trouvent entre les mains de Mr Georgiafendi à Chio je lui ai écrit le priant de me permettre de les étudier. Ce Monsieur m'a remis seulement une copie des commentaires de Galien en question, composée de 170 pages, écrite d'une très belle écriture probablement de la main du copiste des œuvres de Coray, Fournaraki. Cette copie finit à la phrase: «ἐὰν οὖν ἰσορρόπως ἔλκωνται πανταχόθεν» (pag. 14 du manuscrit Coray et p. 180 t. XVI de l'éd. KÜHN). Dans cette copie manquent les pages 133-168, qui se trouvent cependant à la bibliothèque Coray sous le N° 319.

le texte les différences existant entre le texte manuscrit et celui de l'édition Kühn.

Les scolies, les notes et les commentaires inédits de Coray sur quelques anciennes œuvres physico-médicales seront l'objet de ma troisième communication¹.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΧΗΜΕΙΑ.—Περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν σταθερῶν τοῦ συκοσπορελαίου ὑπὸ Ἀθ. Παῖζη*. Ἀνεκοινώθη, ὑπὸ κ. Κ. Ζέγγελη.

Ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ προσδιορίσθησαν αἱ σταθεραὶ τοῦ συκοσπορελαίου, ἥτοι τοῦ ἐλαίου τοῦ ἐξαχθέντος διὰ πίεσεως ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐκχυλίσεως ἀφ' ἑτέρου τῶν πλυσίων εἰς ἔλαιον σπόρων τῶν σύκων¹.

Οἱ χρησιμοποιηθέντες πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἐλαίου σπόροι ἐλήφθησαν διὰ μηχανικοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐκ τῶν ἀπεξηραμμένων ὑπολειμμάτων τῶν σύκων, τῶν ἀπομενόντων μετὰ τὴν παραλαβὴν ἐξ αὐτῶν τοῦ σακχάρου πρὸς οἰνοπνευματοποίησιν.

Τὸ ποσὸν τοῦ ἐλαίου τοῦ περιεχομένου εἰς τοὺς σπόρους τῶν σύκων ἀνέρχεται εἰς 23,5 %² κατὰ μέσον ὄρον.

Τὸ ποσὸν τῶν σπόρων εἰς ξηρὰ σῦκα εὑρέθη εἰς ἀναλογίαν 5,7 %³.

Οἱ εἰς τὸ ἔλαιον τοῦτο γενόμενοι προσδιορισμοὶ ἀπέδωσαν τὰ κάτωθι ἀποτελέσματα.

1.— Συκοσπορέλαιον ληφθὲν διὰ πίεσεως.

Εἰδικὸν βάρος εἰς 15°C	0.929
Βαθμὸς ὀξύτητος.. .. .	4.35
Ὁξύτης εἰς ἐλαϊκὸν ὀξύ.. .. .	1.22
Ἀριθμὸς Reichert-Meissl	1.04
Ἀριθμὸς Polenske	1.52
Ἀριθμὸς Σαπωνοποιήσεως ⁴	219

¹ J'exprime mes remerciements à Mr le Prof. Et. Kavvadas et à tout le personnel de la Bibliothèque Coray à Chio, pour les services qu'ils m'ont rendus pendant mon travail à la Bibliothèque.

* ΑΘΗ. ΠΑΪΖΙ.—Sur la détermination des constantes physiques et chimiques de l'huile des grains des figues.

Ἡ ἐργασία ἐξετελέσθη ἐν τῷ Ἐργαστηρίῳ Χημείας Τροφίμων Ἐθν. Πανεπιστημίου, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Σ. Γαλανὸν διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ ἀρωγὴν.

¹ Δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας ὑπ' ἀρ. 4358 Ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας ἐπ' ὀνόματι Ἀθαν. Γ. Παίζη.

² Οἱ χρησιμοποιηθέντες σπόροι ἐλήφθησαν ἐκ σύκων Καλαμῶν.

³ Εἰς ξηρὰ σῦκα περιφερείας Καλαμῶν.

⁴ Κατὰ Köttstorfer,